

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

4-jild, 8-maxsus son (Oktyabr, 2024). - 240 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Bezzod Xamidovich

QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR 9-15

Yakubov O'tkir Shermamatovich

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA

DEMOGRAFIK JARAYONLAR 16-20

Ahmedova Dilafruz Xusan qizi

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН–ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ

АКС ЭТИШИ (XIX АСР) 21-27

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich

SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR YO'LLARNING

O'RNI 28-32

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li

КИТОВАТ SAN'ATI 33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Машарипов Озод

ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА КОМПЛЕКС ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 37-51

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rajabov Alisher Shavkatovich

MIRBOVO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA

MA'NAVIY MUHIT 52-55

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR 56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Джалилова Сарварой Мехрожовна

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ

УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА 61-66

Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,

SIYOSIY NUTQDA SAMIMIYLIK 67-72

Saidova Nodira Djahangirovna,

INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH 73-77

Sulaymonov Bobir

ZAMONAVIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI 78-83

Faxriddinova Dilfuza

TABRIK NUTQIY AKTI HAQIDA 84-87

Xusainova Zebo Ikramovna
RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING
PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARNING NAMOYON BO‘LISHI 88-94

Karimova Vasila Vahobovna
“GENDER” – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович
АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ
ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich
TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA
QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA’MINLASHNING RETROSPEKTIV
TANLILI 113-123

Халиқулов Комолиддин Носирович
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО
ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи
ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ
ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович
ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ
ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР
ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi
OILAVIY (MAISHIY) ZO‘RAVONLIK DAN NI MOYALASH HUQUQINING
IJTIMOIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон
КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли
МЕҲНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРИНИ
БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin
XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI NI MOYA QILISHNING RIVOJLANISHI:
DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович
Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий
миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич
МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ
ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зульфия Жадигеровна
ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ:
ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ ПОДГОТОВКИ	196-202
<i>Jabborova Dilafró'z Ismatullo qizi</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI	203-206
<i>Tursunov Adizjon Nurali o'g'li</i> BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI	207-212
<i>Naimova Durdona Soxibovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR TA'LIM TIZIMI	213-217
<i>Hamroyeva Sevara Nasriddinovna, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich</i> "BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI" (MOLEKULALARNI TEZLIKLAR BO'YICHA TAQSIMOTI) MAVZUSI MISOLIDA)	218-222
<i>Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'li</i> SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI	223-227
<i>Мустафоева Дурдона Асиловна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА	228-234
<i>Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna</i> TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI	235-239

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

SOCIO-LEGAL CONCEPT AND SOURCES OF THE RIGHT TO PROTECTION FROM FAMILY (DOMESTIC) VIOLENCE

Abdullayeva Nodira Odil kizi,

As of the Republic of Uzbekistan Institute of State and Law,
1st year basic doctoral student

E-mail: nadiraabdullaeva025@gmail.com

Abstract. Domestic violence is a pervasive social problem that transcends cultural, economic, and geographic boundaries, profoundly affecting individuals and communities. This topic explores the complexities of domestic violence, including physical, emotional and psychological abuse. It highlights the complex dynamics of power and control that often characterize abusive relationships, as well as the impact on victims, including children and vulnerable family members.

Key words: family (domestic) violence, aggression, crime, economic violence, financial (economic) violence, sexual violence, physical violence.

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIKDAN HIMOYALASH HUQUQINING IJTIMOY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI

Abdullayeva Nodira Odil qizi,

O'zbekiston Respublikasi FA Davlat va huquq instituti
1-kurs tayanch-doktoranti

Annotatsiya: Oilaviy zo'ravonlik madaniy, iqtisodiy va geografik chegaralardan tashqarida bo'lgan, odamlar va jamoalarga chuqur ta'sir ko'rsatadigan keng tarqalgan ijtimoiy muammodir. Ushbu mavzu oilaviy zo'ravonlik bilan bog'liq murakkabliklarni o'rganadi, xususan, jismoniy, hissiy va psixologik zo'ravonlikni o'z ichiga oladi. U ko'pincha haqoratli munosabatlarni tavsiflovchi kuch va nazoratning murakkab dinamikasini, shuningdek, qurbonlar, jumladan, bolalar va zaif oila a'zolariga ta'sirini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: oilaviy (maishiy) zo'ravonlik, tajovuzkorlik, jinoyat, iqtisodiy zo'ravonlik, moliyaviy (iqtisodiy) zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, jismoniy zo'ravonlik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N21>

Kirish. Oila o'z davrining irsiy xususiyatiga ega noyob kichik jamiyatidir. Bilamizki, davr oila birligida shaxslararo munosabatlar darajasida namoyon bo'ladi. Bir tomondan, zo'ravonlik, tajovuzkorlik, shafqatsizlik, ikkinchi tomondan, rahm-shafqat, mehr-oqibat, samimiylik kabilar qadim zamonlardan to hozirgi kungacha bo'lgan har qanday davrning shaxslararo oilaviy munosabatlariga xos sanaladi. Darhaqiqat, har qanday jamiyatning poydevori oilalar yig'indisiga asoslanadi.

Oilaviy zo‘ravonlik muammosini ko‘p tomonlama tadqiq qilishning ilmiy vositasi tizimli yondashuv hisoblanadi. Bu bizga turli mamlakatlar va xalqlarning turli mintaqalarida oilaviy zo‘ravonlikka davlat ta‘sirini har tomonlama ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Ijtimoiy munosabatlar tizimining boshlang‘ich elementi sifatida oilaning kelib chiqishi nazariyasi qadimgi faylasuflar Aflotun, Aristotel, Gerodot qarashlaridan kelib chiqadi. Bu ilmiy yo‘nalishning yanada rivojlanishi G‘arb etnologlari va antropologlari E.Tilor, E.Freyzer, L.Levi-Bryul, K.Levi-Strous, B.Malinovskiy, Z.Lev-Starovichlarning asarlarida davom ettirilgan. Oila muammolarini psixologik va psixoanalitik jihatdan o‘rganib chiqqanlar Z. Freyd, K.G. Jung, E. Fromm, E. Bern, D. Hillman, R.V. Emerson kabilar hisoblanadi. Oila va nikoh munosabatlari haqidagi qarashlarning rivojlanishiga rus sotsiologlar, faylasuflar, demograflar: V. Solovyov, M. Kovalevskiy, I. Kucharjevskiy, P. Sorokin, A. G. Xarchev, S.I. Golod, M.S. Matskovskiy, A.I. Antonovlar sanaladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ko‘pgina tadqiqotlar patriarxal oilaning tarbiyaviy vazifasining yuqori muvaffaqiyatini qayd etgan. Buni rus olimi S.L. Sibiryakov o‘zining “Bola xavf ostida (giyohvandlik, ichkilikbozlik, zo‘ravonlik, jinoyat muammolari qanday oldini olish mumkin:...)” nomli maqolasida patriarxal oila tipidagi jamiyatdagi deviant-ijtimoiy og‘ish ko‘rinishlarning past darajasi ham ko‘rsatadi, deb qayd etgan.[13;74-b] Aksincha, yaqin va uzoq xorijning aksariyat mamlakatlarida ham oila patriarxiasining barbod etilishi aslida buzg‘unchi xulq-atvorning salbiy ko‘rinishlari, jumladan, oilaviy zo‘ravonlik: xiyonat, ajrim harakatlarning ko‘payishiga olib keldi.

Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik asrlar davomida qo‘llanilgan. Bolaning hayotini saqlab qolish yoki qolmaslik to‘g‘risidagi qaror ko‘p jihatdan ota-onalarning moddiy imkoniyatlariga, u joylashgan jamiyatning iqtisodiy, tibbiy va ta‘lim resurslariga, shuningdek, uning xavfsizligiga bog‘liq bo‘lgan. Rus olimi I.S. Kon, etnografik tadqiqotlarga asoslanib, resurs ta‘minotiga qarab, qadimgi jamiyat jamiyat a‘zolari sonini tartibga solish maqsadida ba‘zan go‘daklarni o‘ldirishga murojaat qilgan[8;216-b]. Olima A.V. Bazarovanning “Inqirozdagi oila: bolalarga nisbatan zo‘ravonlik (nazariy va empirik tahlil)” nomli asarida keltirilishicha, faqat milodning IV asrida chaqaloqlarni o‘ldirish jinoyat deb hisoblana boshlagan, biroq qonunchilikdagi taqiq qayd etilgan salbiy hodisani to‘liq bartaraf eta olmagan[3;23-b].

Shuningdek, L.S. Alekseeva o‘zining “Oilada bolalarga nisbatan zo‘ravonlik muammolari” nomli maqolasida quyidagilarni keltirib o‘tgan: bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabatda bo‘lishga ajdodlarimiz mafkurasi: din, urf-odat, rasm-rusum, marosimlar ham yordam bergan. Bolani o‘ldirish kasallik va bepustlikni davolaydi, deb ishonilgan. Binolarning mustahkamligini ta‘minlash uchun bolalar qurbonlik qilib, poydevor ostiga ko‘milgan[16;17-b]. Qadim zamonlardan beri ota-onalar o‘z farzandlarining hayoti va taqdirini mulk kabi tasarruf etishgan. Qadimgi jamiyat o‘zini saqlab qolish instinktiga bo‘ysunib, bolalar va qariyalarga nisbatan zaif va kasallardan qutulish strategiyasini qo‘llagan[15;108-b].

“Oilaviy huquqiy munosabatlar” tushunchasi qonunda mustahkamlanmagan, lekin u nikoh, qarindoshlik, farzandlikka olish yoki ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarni joylashtirishning boshqa shakllaridan kelib chiqadigan, oila huquqi normalari bilan tartibga solinadigan ijtimoiy munosabatlar sifatida tushunilgan. Ilmiy adabiyotlarda O‘zbekiston Respublikasida oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishni huquqiy tartibga solish davriyligi mavjud emas. Mavjud me‘yoriy-huquqiy baza va huquqni qo‘llash amaliyotini tahlil qilish muallifga ko‘rib chiqilayotgan faoliyat turini rivojlantirishning to‘rt bosqichini aniqlashga imkon berdi:

birinchi — boshlang'ich — Zardushtiylik davr; ikkinchisi – Islom dini ; uchinchisi – Turkiston ASSR; to'rtinchisi — O'zbekiston SSSR; beshinchisi- zamonaviy davr mustaqil O'zbekiston Respublikasi.

Umuman, "Avesto" tadqiqotchisi H.Homidovning fikricha: "'Avesto"da qarindoshlarning o'zaro oila qurishi man etilgan. Shuningdek, ko'p bolali oilalarga davlat hisobidan nafaqa tayinlash kerakligi belgilangan, bir yo'la 2-3 ta tug'gan ayollar mukofot olishga musharraf bo'lgan, deb ta'kidlanadi"[21;21-b].

Patriarxal oila Markaziy Osiyo xalqlarida eramizdan oldingi birinchi ming yilliklarda oilaning eng dastlabki tarixiy shakli sifatida vujudga kelgan. Oilaning bo'linib ketishi, o'rniga kichik-kichik oilalarning tarkib topishi eramizning birinchi ming yilligi o'rtalaridan boshlanadi va deyarli XX asrlargacha davom etganligi qayd etiladi[17;16-b].

Islom dini Turkistonda tarqalgach, nikoh-oila huquqiy munosabatlari Qur'oni Karim[18], Shariat va Odat qoidalari, shuningdek Muhammad payg'ambarimiz (s.a.v.)ning hadislarini bilan tartibga solinganligini bilamiz.

Nikoh-oila munosabatlarini tartibga solish maqsadida olim Ahmadhoji Maqsudiyning 1912-yilda "Shar'iy hukmlar to'plami" nomli qo'llanma maktab-madrasalar talabalari va barcha mo'min-musulmonlar uchun nashr qilingan.

Sovet oila huquqining tarixi quyidagilardan boshlangan. 1917-yilgi davlat to'ntarishidan so'ng ayollarni jamiyatda va oilada go'yo kamsitadigan qoidalar asosan bekor qilinib, nikoh va oila to'g'risida yangi qonunlar qabul qilingan. Xususan, bular — "Fuqarolik nikohi, bolalar va fuqarolik holatlarini qayd etishni olib borish"[19] va "Nikohdan ajralish to'g'risida"[20] gi dekretlar hisoblanadi.

Turkiston ASSRda nikoh va oilaga oid muhim huquqiy masalalar 1918-yil 16-dekabrda qabul qilingan "Fuqarolik holati dalolatnomalari, nikoh, oila va vasiylik huquqi haqidagi RSFSR qonunlar kodeksi" asosida hal qilinganligini bilamiz[22;40-b].

1924-yil 17-aprelda Butunbuxoro Markaziy Ijroiya Komiteti maishiy jinoyatlar to'g'risida dekret qabul qilingan. Unga ko'ra: 1. Ayollarning erkiga qarshi zo'rlik qilib o'g'irlash. 2. Jinsiy jihatdan balog'atga yetmagan qizlarni nikohga olish maqsadida o'g'irlash. 3. Ayollarning xohishiga zid ravishda nikoh rasm-rusumlarini o'tkazish yoki nikohni qayd ettirish ta'qiqlangan. Bundan tashqari, BXSРning maishiy jinoyatlar to'g'risidagi qonuni nikoh huquqi borasida chiqarilgan yagona hujjat sanaladi[23].

1921-yil 3-iyulda Xorazm Xalq Sovet Respublikasida Xalq Komissarlari Sovetining nikoh to'g'risidagi 1-sonli buyrug'i chiqqanligini bilamiz. Unga ko'ra, nikoh yoshi yigitlar uchun 17, qizlar uchun 16 yosh deb qayd etilgan. Agar qiz yoshlik vaqtida birontaga unashtirib qo'yilgan bo'lsa-yu nikoh yoshiga to'lganda unga turmushga chiqishga rozi bo'lmasa, u holda kelinning ota-onasi qiz uchun olingan qalinni qaytarishlari lozim bo'lgan. Xorazm Respublikasida milliy davlat chegaralanishi o'tkazilgandan so'ng ham xotin-qizlarning ahvolidan uncha o'zgarish bo'lmagan. Qozilik sudlari, ruhoniy dindorlarning ta'siri nikoh-oila munosabatlarini tartibga soluvchi shariat normalari barqaror bo'lishini ta'minlagan.

1926-yildan boshlab faqat RSFSRda emas, balki barcha ittifoqdosh respublikalarda nikoh-oila qonunchiligini yangilash jarayoni boshlanganligini bilamiz. Jumladan, 1926-yili Ukrainada, 1927-yili Belorussiya va Armanistonda, 1928-yili Ozarbayjonda, 1929-40-yili Tojikistonda, 1930-yili Gruziyada, 1935-yili Turkmanistonda yangi Nikoh-oila kodekslari qabul qilingan.

Oilaviy zo‘ravonlik — bu oiladagi shaxslar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning eng keskin muammoli shakli, shu jumladan,

a) jismoniy zo‘ravonlik (tanaga shikast yetkazish, kaltaklash, sochni yulish, chimchilash va boshqalar);

b) jinsiy zo‘ravonlik;

d) ruhiy yoki og‘zaki zo‘ravonlik (qo‘rqitish, baqirish, so‘kinish, haqorat qilish);

e) iqtisodiy zo‘ravonlik (oilada to‘liq iqtisodiy qaramlik sharoitlarini yaratish, yashash, uy-joy, oziq-ovqat va boshqalardan mahrum qilish);

f) diniy aqidaparastlikka asoslangan ruhiy zulm;

g) xulq-atvor erkinligini cheklash (uy qamog‘ida saqlash, do‘stlar, qarindoshlar bilan muloqot qilishda to‘siqlar) va qarindosh yoki qarindoshning hayotiga, sog‘lig‘iga, jinsiy daxlsizligi va erkinligiga tahdid soladigan boshqa ta‘sir va boshqa insoniy qadriyatlar bilan himoyalangan bo‘ladi. Shunday qilib, oilaviy ta‘sir qilishning yana bir shakli sifatida psixotrop zo‘ravonlik qo‘llaniladi, bunda giyohvandlik vositalari yoki kuchli ta‘sir etuvchi psixotrop vositalar uy xo‘jaligi a‘zolarining tanasiga majburlash, ishontirish va aldash yo‘li bilan kiritiladi, shaxsning psixofiziologik holatini o‘zgartiradi, uning erkinlik irodasini falaj qiladi. Shuningdek, keksa qarindoshlarning harakatchanligini majburan cheklash uchun ular turli dorilar yordamida davolash ham kiradi.

Muhokama. Moddiy dunyoning muhim tarkibiy qismi bo‘lgan zo‘ravonlik insoniyat jamiyati tarixida qadim zamonlardan to hozirgi kungacha: qabila jamoasida zaiflarning o‘ldirilishidan XX asrdagi jahon urushlarigacha va insoniyatning zamonaviy ommaviy qirg‘in vositalaridan foydalanish butunlay yo‘q bo‘lib ketish xavfi bilan birga keladi.

Ba‘zi tadqiqotchilar hozirgi kunda oilaviy zo‘ravonlik ta‘rifini shakllantirishga harakat qilmoqdalar. Shunday qilib, taniqli olimlar A.V.Lisova va N.G.Shchitovlar oilaviy zo‘ravonlikni “har ikki tomon ishtirok etadigan davom etayotgan nizolarning surunkaliligi va davomiyligi bilan tavsiflangan ikki tomonlama faol va/yoki passiv zo‘ravonlik” deb tushunishadi. Bizningcha, mazkur ta‘rif munozarali ko‘rinmoqda. Ta‘rif faqat “sheriklar/turmush o‘rtoqlar o‘rtasidagi zo‘ravonlik” ni o‘z ichiga oladi, boshqa oila a‘zolari: nabira-buvi, o‘gay o‘g‘il, o‘gay ota. Bizningcha, A. V. Lisova va N. G. Shchitova olimlarning pozitsiyasi: zo‘ravonlik faqat ikki tomonlama o‘zaro ta‘sir bilan chegaralanadi, uch tomonlama o‘zaro ta‘sir istisno qilinmoqda, ya‘ni, ko‘p tomonlama: masalan, kuyov — qaynona va ota-ona, o‘gay ota — o‘gay qiz va bobo, garchi amalda bunday zo‘ravonlik holatlari ham uchraydi. Shuni alohida ta‘kidlashimiz zarurki, er-xotinning zo‘ravonligi bo‘yicha ish nihoyatda dolzarb hisoblanadi[9;234-245-betlar].

Oilaviy zo‘ravonlikni tadqiq qilishda “zo‘ravonlik” atamasining “tor” talqini keng tarqalgan. Xususan, aksar olimlar faqat jismoniy, aqliy va jinsiy ta‘sirlarni tahlil qilganlar[4;24-b]. Bizning fikrimizcha, E.V. Nikulchenkovaning jismoniy va ruhiy zo‘ravonligini hissiy ta‘sir bilan to‘ldirish oqilona sanaladi[10;140-b].

Shuningdek, Yu.M. Antonyan – “intellektual” zo‘ravonlik kamsitish, hokimiyatni suiiste‘mol qilish, bolalar, qariyalar va boshqa fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlariga zarar yetkazish (masalan, jinoyat sodir etishga jalb qilish), uy-joy daxlsizligini buzish, ruhiy kasalliklar shifoxonasiga noqonuniy joylashtirish shaklida namoyon bo‘ladi[2;54-55-betlar]. Aksar tadqiqotchilar ushbu atamaning jinoiy-huquqiy tushunchasiga asoslanib,

ta'sir xarakterini yanada cheklaydilar va faqat jismoniy va ruhiy ta'sirningina zo'ravonlik deb tasniflaganlar[6;3-b].

Natijalar. Shunisi e'tiborga sazovorki, oilaviy zo'ravonlik va uning turlarining ta'riflari O'zbekiston Respublikasi yuridik adabiyotida juda keng tarqalmoqda, milliy qonunchiligimizda 2023-yilda huquqiy kodifikatsiyaga erishgan.

Jumladan, 2024-yilning 16-iyul kuni Oliy Majlis Qonunchilik palatasining navbatdagi majlisida oilaviy (maishiy) zo'ravonliklardan himoyalash choralari kuchaytirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishni nazarda tutuvchi qonun loyihasi birinchi o'qishda konseptual jihatdan ko'rib chiqildi va 3-o'qishda qabul qilindi. Qonun loyihasi bilan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat, Jinoyat-protsessual va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodekslarning ayrim moddalariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish taklif etilgandi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksining oilaviy (maishiy) zo'ravonlik to'g'risidagi 126¹-moddasi bolaga nisbatan oilaviy (maishiy) zo'ravonlik qilganlik uchun javobgarlik bilan to'ldirildi. Ungacha amaldagi normada er-xotin yoki oilada birga yashovchi boshqa shaxslarga nisbatan oilaviy (maishiy) zo'ravonlik qilganlik uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan bo'lsa-da, bu harakatlarni bolaga nisbatan sodir etganlik uchun javobgarlik nazarda tutilmagan edi. Shuningdek, Jinoyat-protsessual kodeksining 583-moddasi "Oilaviy (maishiy) zo'ravonlik bilan bog'liq ishlar yuzasidan yarashuv to'g'risidagi ariza sud muhokamasining istalgan bosqichida, ammo sud alohida xonaga (maslahatxonaga) kirishidan oldin berilishi mumkin" mazmunidagi ikkinchi qism bilan to'ldirilmoqda. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksda ham bolaga nisbatan oilaviy (maishiy) zo'ravonlik qilganlik uchun javobgarlik belgilash nazarda tutilmoqda[24]. Mazkur qonun loyihasining qabul qilinishi bolalar va xotin-qizlarning tazyiq va zo'ravonlikka uchrashini oldini olish choralari samaradorligini oshirishga, oilalardagi ma'naviy-axloqiy muhit yaxshilanishini ta'minlashga xizmat qilishi qayd etishimiz zarur.

Xulosa. Shunday qilib, xorijiy davlatlarda ham bu norma tegishli Qonunlari bilan o'z aksini topgan. Jumlada, Moldova Respublikasining 2007-yil 1-martdagi 45-XVI-sonli "Oilaviy zo'ravonlikning oldini olish va unga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonunining 2-moddasiga muvofiq: "maishiy zo'ravonlik — o'z-o'ziga aloqador bo'lmagan har qanday qasddan jismoniy yoki og'zaki harakat yoki harakatsizlik. — bir oila a'zosi tomonidan boshqa oila a'zolariga, shu jumladan bolalarga nisbatan sodir etilgan jismoniy, jinsiy, ruhiy, ma'naviy yoki iqtisodiy ta'sir, moddiy yoki ma'naviy zarar yetkazish shaklida boshqalarni himoya qilish"[11]. Ma'naviy zo'ravonlik oila a'zolaridan birining intilishlarini taqiqlash, cheklash, masxara qilish va jazolash, madaniy, etnik, til yoki diniy qadriyatlarga kirishni taqiqlash, cheklash, masxara qilish va jazolash orqali ma'naviy va axloqiy ehtiyojlarni qondirish ahamiyatiga putur yetkazish yoki kamaytirish deb ta'riflanadi.

Bundan tashqari, Ukrainada qabul qilingan "Oilaviy zo'ravonlikning oldini olish to'g'risida"gi Qonunga[12;70-b] ko'ra, oiladagi jismoniy zo'ravonlik bir oila a'zosining boshqa oila a'zosini qasddan kaltaklashi, badaniga shikast yetkazishi, buning natijasida jabrlanuvchining o'limi, jismoniy yoki ruhiy salomatligining buzilishiga, sha'ni va qadr-qimmatiga zarar yetkazilishiga kelib chiqishi mumkin bo'lgan zo'ravonlik harakatlarini, oiladagi jinsiy, ruhiy va iqtisodiy zo'ravonlik ta'riflarini belgilab qo'ygan. Xususan, oiladagi jinsiy zo'ravonlik – bir oila a'zosi tomonidan boshqa oila a'zosining jinsiy daxlsizligiga qonunga xilof

ravishda hujum qilish, shuningdek, voyaga yetmagan oila a'zolariga nisbatan jinsiy xarakterdagi harakatlar (pedofiliya);

oiladagi ruhiy zo'ravonlik — bir oila a'zosining boshqa oila a'zosining ruhiyatiga og'zaki haqorat yoki tahdid, ta'qib qilish, qo'rqitish orqali ta'siri bilan bog'liq bo'lgan, ataylab hissiy noaniqlikni, himoya qila olmaslikni keltirib chiqaradigan va ruhiy salomatligiga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan zo'ravonlik;

oiladagi iqtisodiy zo'ravonlik- bir oila a'zosining boshqa oila a'zosini uy-joy, oziq-ovqat, kiyim-kechak va jabrlanuvchi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan huquqqa ega bo'lgan boshqa mol-mulkdan yoki mablag'lardan qasddan mahrum qilish, uning o'limiga olib kelishi, jismoniy yoki ruhiy salomatligining buzilishiga olib kelishi mumkin[12;70-b].

Xulosa qilib aytganda, tizimli yondashuv maqola muallifiga oilaviy zo'ravonlikni quyidagi asoslar bo'yicha tasniflash imkonini beradi:

1) zo'ravonlik turlari bo'yicha (jismoniy, psixologik; jinsiy; axloqiy yoki hissiy; mafkuraviy, shu jumladan siyosiy, diniy; intellektual; tibbiy, shu jumladan giyohvandlik. oila a'zosiga zarar yetkazadigan iqtisodiy zo'ravonlik;

2) zo'rlagan va jabrlanuvchi (er-xotin, ota-o'g'il, kelin) o'rtasidagi oilaviy aloqaga ko'ra;

3) qonuniylik (huquqiy, jinoiy);

4) xususiyatlariga ko'ra (ijtimoiy, huquqiy)[5;4-b] ;

5) zo'ravonlik obyekti bo'yicha (shaxsning jismoniy daxlsizligi; insonning hayoti, sog'lig'i; uning erkinligi; insonning har qanday organi, to'qimalari yoki fiziologik funksiyasining normal ishlashi);

6) zo'ravonlik oqibatlarining tabiati bo'yicha (jabrlanganlar soni; yetkazilgan zarar sifati: o'lim, sog'liq, sha'ni, qadr-qimmatini va erkinligiga zarar yetkazish, jismoniy azob-uqubatlar, jabrlanuvchining ijtimoiy mavqeyining istalmagan o'zgarishi natijasida nogironlik, bolaning o'z joniga qasd qilishi);

7) motiv bilan (o'z manfaati, hukmronlik uchun kurash, rashk);

8) zo'ravonlik ta'sirining davomiyligi bo'yicha.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Алексеева Л.С. Проблемы жестокого обращения с детьми в семье // Педагогика. 2006. №5. С.43-52.
2. Антонян Ю.М. Преступная жестокость. М.: Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1994. 216 с.
3. Базарова А.В. Кризисная семья: жестокое обращение с детьми (теоретический и эмпирический анализ). Улан-Удэ: Изд-во ГУЗ РЦМП МЗ РБ, 2009. 176 с.
4. Фахретдинова А.Б. Роль средств массовой информации в существовании супружеского насилия над женщиной в современном российском обществе: Автореф. дис... канд. соц. наук. Казань, 2009. 24 с.
5. Гаухман Л.Д. Борьба с насильственными посягательствами. М.: Юрид. лит., 1969. 120 с.
6. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления. М.: Юрид. лит., 1974. 167 с.
7. Ильяшенко А.Н. Противодействие насильственной преступности в семье: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Монография. М.: Профобразование, 2003. 408 с.
8. Кон И.С. Ребенок и общество (историко-этнографическая перспектива). М.: Наука, 1988. 270 с.

9. Мясникова К.А. Супружеское насилие // Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступностью: Сб. материалов круглого стола (Ростов-на-Дону 27-28 сентября 2012 года). Р-н/Д., 2012. С. 234-245.
10. Никульченкова Е.В. Некоторые аспекты феномена насилия над детьми и его виды // Криминология: вчера, сегодня, завтра. Труды Санкт-Петербургского криминологического клуба. СПб., 2005. № 2 (9). С.136-148.
11. Закон Республики Молдова от 01.03.2007 № 45-XVI «О предупреждении и борьбе с домашним насилием». URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=22266 .
12. Закон Украины «О предупреждении насилия в семье» от 15.11.2001 № 2789-III // Ведомости Верховной Рады Украины. 2002. № 10. Ст.70.
13. Сибиряков С.Л. Ребенок в опасности (как предупредить беду: наркоманию, пьянство, насилие, преступность...). Ассоциация юрид. центр. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 114 с.
14. Шахов В.И. Насилие в семье (уголовно-правовое и криминологическое значение): Автореф. дис канд. юрид. наук. Ижевск, 2003. 25 с.
15. Чайковский Ю.К. К общей теории эволюции // Путь. 1993. № 4. С. 101–141.
16. Radbill S.X. A History of Child Abuse and Infanticide / R.E. Helfer and C.H. Kempe (Eds.). Chicago: University of Chicago Press 1978. 17 p.
17. Kislyakov N.A. Ocherki po istorii braka u narodov sredney Azii i Kazaxstana. Leningrad, 1969, 16-bet.
18. Qur'oni Karim (Tarjima va izohlar muallifi Alouddin Mansur), T, «Cho'lpon», 1992y.
19. SU 1917 № 11, 160-modda
20. SU 1917 № 10, 152-modda
21. Yo'ldoshev J. Hasanov S. Avestoda axloqiy-ta'limiy qarashlar. T, "O'qituvchi", 1992, 21-bet
22. Vestnik Komissariata yustitsii Turkestanskoy respubliki . 1919, 1-son 3-20-betlar 2-soni 40-bet.
23. O'zbekiston Respublikasi Markaziy arxivi Fond-18, 1 ro'yxat 275-delo 357-varaq
24. <https://parliament.gov.uz/oz/news/bolaga-nisbatan-oilaviy-maishiy-zoravonlik-qilganlik-uchun-javobgarlik-belgilanmoqda>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).